

Natalia Ananiewa

NIEKTÓRE WŁAŚCIWOŚCI POLSKIEJ GWARY WYSPOWEJ NA SYBERII

Streszczenie

W artykule omawiane są niektóre właściwości z zakresu fonetyki, morfologii, morfonologii, słowotwórstwa oraz słownictwa polskiej gwary wyspowej na Syberii (gwara wsi Wierszyna pod Irkuckiem). Gwara ta zaczęła tu funkcjonować ponad 100 lat temu w wyniku przesiedlenia się na Syberię w ramach reformy Piotra Stołypina Polaków z Zagłębia Dąbrowskiego. Mimo znacznych wpływów języka rosyjskiego (zwłaszcza w zakresie słownictwa) gwara ta zachowuje typowe cechy dialektu macierzystego. Są to cechy właściwe gwarom Polski południowej i południowo-zachodniej. Przechowały się w gwarze wierszynian także pożyczki z języków czeskiego, słowackiego oraz niemieckiego, które występują w dialekcie macierzystym (np. *loxyńe* 'borówka', *rusy* 'prusaki', *modżyń* 'modrzew', *fest* 'bardzo; szybko, mocno'). Stwierdza się, że poszukiwanie nowych skupisk Polaków na Syberii oraz typologiczny opis gwar funkcjonujących poza granicami Polski należy do aktualnych i pilnych zadań dialektologii polskiej.

SOME PECULIARITIES OF THE POLISH 'ISLAND' DIALECT IN SIBERIA

Summary

Some phonetic, morphonological, morphological, word-building and lexical peculiarities of the Polish dialect of the village Vershina in the Bokhanskiy district of the Irkutsk region are analysed in the article. This island dialect has been functioning in Siberia for more than a hundred years and has developed from the dialect spoken by the Polish settlers who came to the region in 1910 from the south of Poland. Most of the above stated features are related to the typical south-western peculiarities of the mother Polish dialect. Socio-linguistic situation is examined in the article and the examples of the influences of the Russian language on the dialect are given.

Vera Astreika

CHARAKTER POLSKIEGO WPŁYWU JĘZYKOWEGO NA FONETYKĘ I GRAMATYKĘ TRADYCYJNYCH GWAR MIEJSCOWYCH PÓŁNOCNEGO ZACHODU BIAŁORUSI

Streszczenie

Oddziaływanie języka polskiego na północno-zachodnie gwary białoruskie, dostrzegalne w zakresie słownictwa, nie powoduje poważnych zmian w ich systemie fonetycznym i gramatycznym. Odpowiednie fakty językowe są związane ściśle z zapożyczeniem leksykalnym z języka polskiego i mają znaczne ograniczenia w zastosowaniu. W miejscowej mowie białoruskiej zaznaczane z reguły niekonsekwentnie. Niektóre najbardziej rozpowszechnione osobliwości interferencyjnego pochodzenia uwarunkowane są procesem etnojęzykowej asymilacji (słowianizacji) autochtonicznej ludności

bałtyckiej. Polskie wpływy językowe na gramatykę i fonetykę w sumie są dość powierzchowne i występują jako wynik terytorialnego współdziałania pomiędzy językami pokrewnymi.

SPECIFICS OF THE POLISH LANGUAGE INFLUENCE UPON
THE TRADITIONAL NORTH-WEST BELARUSIAN DIALECTS PHONETIC
AND GRAMMAR

Summary

Polish influence upon the North-West Belarusian dialects is noticeable in the vocabulary. But it does not cause substantial transformation of their phonetic and grammatical systems. The appropriate lingual facts are closely connected with lexical borrowing from the Polish and their use is restricted and inconsistent. Some peculiarities are interferential originally and more known. They are explained with ethno-lingual assimilation the native Balts by the Slavs. On the whole Polish influence upon the North-West Belarusian dialects phonetic and grammar is very superficial. It must be qualified as the result of areal (adstratum) interaction between the neighbouring languages.

Stanisław Cygan

KIELECCZYŻNA W BADANIACH DIALEKTOLÓGICZNYCH
PROFESORA KAROLA DEJNY

Streszczenie

Badania naukowe regionu kieleckiego w zakresie językoznawstwa nie mają zbyt długiej tradycji. Największe osiągnięcia badawcze obserwuje się w nurcie onomastycznym i dialektologicznym. Szczególny wkład w rozwój badań dialektologicznych Kielecczyżny ma prof. Karol Dejna.

Artykuł jest próbą oceny dorobku naukowego twórcy łódzkiej szkoły dialektologicznej dotyczącego regionu kieleckiego. Zarówno liczba prac, jak i ich zróżnicowanie (kwestionariusze, atlasy gwarowe, regionalny zbiór słownictwa ludowego, artykuły naukowe) świadczą o poważnym wkładzie Uczzonego w poznanie języka regionu kieleckiego. Wyniki badań prof. K. Dejna w zakresie wybranych zagadnień gramatycznych (fonetycznych, morfologicznych), leksykalnych stanowią podstawę porównania z wynikami nowszych (ponownych) badań regionalnych, uwzględniających np. różnice w mowie pokoleń czy świadomość językową mieszkańców współczesnej wsi.

THE KIELCE REGION IN PROFESSOR KAROL DEJNA'S
DIALECTOLOGICAL STUDIES

Summary

Linguistic studies of the Kielce Region do not have a long tradition. The greatest achievement is noted in the area of onomastics and dialectology. A particular contribution to the development of dialect studies has been made by Professor Karol Dejna.

In the article an attempt is made to assess the scholarly output of the founder of the Łódź School of Dialectology in relation to the Kielce region. Both the number of studies and their differentiation (questionnaires, dialect atlases, a collection of regional folk vocabulary, scholarly articles) are all evidence of the major contribution of Professor Dejna to the understanding of the language of the Kielce region. The results of Professor Dejna's research into selected grammatical (phonetic, mor-

phological) and lexical phenomena form a basis for comparison with the results of recent regional studies that take into account differences in the speech of various generations and language awareness of the present-day rural inhabitants.

Ignacy Ryszard Danka, Magdalena Olejnik

WSPÓLNE DZIEDZICTWO JEZYKÓW ROMAŃSKICH I SŁOWIAŃSKICH

Streszczenie

Wywodzące się ze wspólnoty indoeuropejskiej współczesne języki romańskie i słowiańskie zachowują dotychczas wiele odziedziczonych po prajęzyku elementów, zarówno w fonetyce jak we fleksji i słowotwórstwie. Słownictwo tych języków również w znacznej mierze kontynuuje spuściznę indoeuropejską, czego dowodzą przykłady: hiszp. *toro* – pol. *tur* < ie. **tauros*; hiszp. *tú* – pol. *ty* < ie. **tū*; hiszp. *lino* – pol. *len* < ie. **lino-*; hiszp. *vid* – pol. *wić* < ie. **wīti-*; hiszp. *nuevo* – pol. *nowy* < ie. **nowo-*.

Dają się zauważyć tendencje rozwojowe, które pojawiły się już po rozpadzie językowej wspólnoty indoeuropejskiej. Przykładem jest tutaj powstanie analogicznych konstrukcji analitycznych w stronie biernej po utracie konstrukcji syntetycznych żywych jeszcze w języku łacińskim. Na miejscu łacińskiego: *Epistula a matre scribitur* spotykamy opisowe: hiszp. *La carta es escrita por la madre* – pol. *List jest pisany przez matkę*.

HERENCIA COMÚN DE LENGUAS ROMANCES Y ESLAVAS

Resumen

Las lenguas romances y eslavas descendientes del indoeuropeo conservan hasta hoy en día muchos elementos comunes debidos al mismo origen. Al alcance de fonética continúan las antiguas vocales (como *e, o* : esp. *es* – pol. *jest*; esp. *ojo* – pol. *oko*), consonantes (como *d, n, s* : esp. *dar* – pol. *dać*; esp. *noche* – pol. *noc*; esp. *sal* – pol. *sól*). En el campo de la flexión continúan las antiguas desinencias un poco transformadas, p.ej. esp. *mueles, muele, molemos* – pol. *mielesz, miele, mielemy*. El determinante de género femenino es *-a* : esp. *oveja* – pol. *owca*, esp. *directora* – pol. *dyrektorka*, de modo semejante en el caso del adjetivo: esp. *nueva* – pol. *nowa*. Ie. **swekrūs* > łac. *socrus*, viejo eslavo *swekry* mudó de vocal temática: esp. *suegra* – pol. *świekra*.

Muchas palabras iberorománicas y eslavas tienen origen común como: esp. *toro* – pol. *tur* < ie. **tauros*; esp. *tú* – pol. *ty* < ie. **tū*; esp. *lino* – pol. *len* < ie. **lino-*; esp. *vid* – pol. *wić* < ie. **wīti-*; esp. *nuevo* – pol. *nowy* < ie. **nowo-*. Las lenguas iberorománicas y eslavas muestran también tendencias evolutivas comunes que surgieron después de la época indoeuropea.

La voz pasiva indoeuropea se caracterizaba por desinencias particulares, p.ej. **-tor, *-ntor* mantenidas en latín: *-tur, -ntur*: *amatur* ‘es amado’, *amantur* ‘son amados’. Las lenguas eslavas no poseen ya desinencias semejantes. Todos los idiomas romances también las han perdido. En cambio ambas subfamilias usan construcciones descriptivas, las que están construidas de forma análoga. Todos los elementos usados en esas construcciones nuevas son de origen indoeuropeo. Observamos analogía casi total en las oraciones correspondientes abajo mencionadas: esp. *La carta es escrita por mi madre* – pol. *List jest pisany przez moją matkę*.

Júlia Dudášová-Kriššáková

MIEJSCE GWAR GÓRALSKICH W ZRÓŻNICOWANIU POLSKIEGO I SŁOWACKIEGO JĘZYKA NARODOWEGO

Streszczenie

Terminem „gwar góralskie” w słowackiej terminologii określa się gwary na pograniczu polsko-słowackim, które z kolei dzielą się na gwary spiskie, orawskie i czadeckie oraz wyspy językowe w Liptowie i w zachodnim Gemerze. (W polskiej dialektologii używa się określeń: polskie dialekty orawskie, spiskie, czadeckie i polskie wyspy językowe). Autorka proponuje zakwalifikować gwary góralskie do dialektów pogranicznych, w których występują dwie grupy zjawisk. Z jednej strony są to zjawiska polskiej realizacji, jako że gwary góralskie mają polskie (małopolskie, małopolsko-śląskie) pochodzenie, a z drugiej strony w wyniku długotrwałych i intensywnych słowacko-polskich kontaktów językowych na tę pierwotną podstawę nawarstwiły się zjawiska słowackiego pochodzenia. Owe słowacyzmy przeniknęły do całego systemu gwar góralskich i ich występowanie ma charakter systemowy. Autorka opiera się na głównych założeniach teorii kontaktów językowych, a swoją uwagę skupia na badaniu wzajemnych stosunków gwar góralskich i słowackich, czy też gwar góralskich i literackiego języka słowackiego. Ponieważ w badanych dialektach pojawiają się dwie warstwy zjawisk: starsza (genetycznie polska) i młodsza (genetycznie słowacka), autorka proponuje, by gwary góralskie zakwalifikować zarówno do systemu polskiego, jak i słowackiego języka narodowego. Gwary góralskie znajdują się pomiędzy polskim i słowackim językiem narodowym, dlatego też mają swoje miejsce w zróżnicowaniu obydwu języków narodowych. W ramach kontaktów dwóch struktur (systemów) powstaje trzecia struktura (system), która mieści w sobie elementy obydwu struktur (systemów), będących w kontakcie.

POSITION OF GORAL DIALECTS IN STRATIFICATION OF POLISH AND SLOVAK NATIONAL LANGUAGES

Summary

The term „Goral dialects“ in the Slovak dialectology is used to determine dialects on the Slovak-Polish borderline, which are divided into: Spiš, Orava, Kysuce dialects and the dialects of enclaves in Liptov and in western Gemer. The author suggests to include Goral dialects into boundary dialects in which two groups of phenomena occur. On one side they are phenomena of Polish implementation, because Goral dialects have Polish origin (Lesser Polish, rather Lesser Polish-Silesian) origin, and on the other side as a result of long term and intensive Slovak-Polish language contacts, the Slovak phenomenon of implementation piled up on that original base. These “Slovakisms” affected all the system of Goral dialects and their incidence is of systematic character. The author is based on the basic principles of theory of language contacts and she had been concentrating her attention to research of relations of the Goral and Slovak dialects, rather Goral dialects and standard Slovak. Since two layers of phenomenon occur in researched dialects – older one is genetically Polish and the younger one is genetically Slovak, the author is suggesting that the Goral dialects should be included in the Polish system of national language as well as into the Slovak national system. The Goral dialects are on transition between the Polish national language and the Slovak national language that is why they have their position in stratification of both national languages. When there is contact of two structures (systems), then the third structure (system) is created, which has got features of both contacting structures (systems).

Izabela Ejsmunt-Wieczorek

O NIEOSTROŚCI GRANIC SŁOWOTWÓRCZYCH KATEGORII WERBALNYCH W GWARACH

Streszczenie

Pojęcie kategorii słowotwórczej wciąż jest dla językoznawców tematem dyskusji, ponieważ ze względu na swą niejednoznaczność nadal pozostaje niedostatecznie zdefiniowane. Brak wyrazistości tego pojęcia podaje się za jedną z przyczyn międzykategorialnych przesunięć semantycznych. Temat ten na gruncie gwarowym był do tej pory chętnie podejmowany w zakresie rzeczownika, natomiast w odniesieniu do czasownika, prawdopodobnie ze względu na marginalne traktowanie tej części mowy w opisach słowotwórstwa gwarowego, pozostał nieopracowany. W artykule poruszono zagadnienie nakładania się na siebie zakresów znaczeniowych kategorii słowotwórczych w zakresie czasowników gwarowych oraz podjęto próbę wskazania ewentualnych przyczyn tego zjawiska.

ABOUT FLEXIBILITY OF VERBAL CATEGORIES WORD-FORMATION LIMITS IN DIALECTS

Summary

The notion of word-formation is still the subject of discussions among linguists, because, due to its ambiguity, it is still insufficiently defined. Lack of clarity of word-formation category is considered to be one of the reasons of inter-categorical, semantic shifts. This subject has been often readily taken up in reference to a noun on the folk basis, whereas, in reference to a verb, probably due to marginal treatment of this part of speech in description of folk word-formation, has remained unexplored. This dissertation discusses the issue of overlapping word-formation categories of significance ranges within the scope of folk verbs. It is also an attempt to indicate possible causes of this phenomenon.

Monika Gabryś-Sławińska

KWESTIE JĘZYKOWE W „TYGODNIKU ILUSTROWANYM”

Streszczenie

Wychodzący w latach 1859–1939 „Tygodnik Ilustrowany” problematyką językową zajmował się rzadko. Analiza roczników pisma z lat 1908, 1918, 1928 wskazuje, że duży stopień ogólności formułowanych sądów pozwalał czytelnikom bez trudu śledzić rozważania, których charakter zmieniał się zależnie od kontekstu politycznego. Ewolucja przebiegała od narodowo-ciekawostkowego profilowania tekstów, które w roku 1908 służyły budowaniu tożsamości narodowej bądź zaspokojeniu ciekawości czytelnika, przez stopniowe ograniczanie liczby publikacji budujących za pomocą języka tożsamość narodową na rzecz tekstów zwracających uwagę na konieczność systematycznej (opartej na wiedzy) pracy nad kształtowaniem języka w roku 1918, aż po publikacje proponujące spojrzenie na język jako narzędzie skutecznego komunikowania (1928). Zmiany, jakie obserwować można w omawianych rocznikach, wskazywałyby pośrednio na stopniowe dojrzewanie świadomości językowej polskiego społeczeństwa na początku XX w.

LANGUAGE ISSUES IN "THE ILLUSTRATED WEEKLY"

Summary

"The Illustrated Weekly", which was published between 1859 and 1939, dealt with linguistic issues rather rarely. An analysis of texts from 1908, 1918 and 1928 points to a high degree of generality of formulated opinions. They were also politically influenced, and both of these features allowed readers to understand journalists rather well. Changes in the choice of language started from national trivia items in texts. In 1908 texts served to build the national identity, or to satisfy the curiosity of the reader. In time such publications were gradually reduced in favor of texts that drew attention to the need for systematic knowledge based work of shaping the language in 1918. Later on (1928), the paper focused on publications proposing to look at a language as a tool to communicate effectively. The changes that can be observed in these different years would indirectly suggest a gradual maturation of the linguistic consciousness of the Polish society in the early 20th century.

Beata Gala-Milczarek

**ZNACZENIE LEKSYKALNE JAKO WSPÓŁWYZNACZNIK
KATEGORIALNEJ FUNKCJI DERYWATU**

Streszczenie

Interpretacja przytoczonych w tekście derywatów zdaje się świadczyć o roli dwóch czynników w ustaleniu kategorii słowotwórczych – kategorii gramatycznych i realnego znaczenia leksykalnego. Aktywność obu czynników bywa różny. Na ogół udział jednostkowego znaczenia leksykalnego w formowaniu znaczenia słowotwórczego ma charakter paralelny z udziałem parametrów gramatycznych. Do zachwiania paralelizmu dochodzi wówczas, gdy znaczenie realne derywatu staje się pierwszoplanowym stymulatorem znaczenia kategorialnego.

LEXICAL MEANING AS CO-DETERMINANT CATEGORICAL DERIVATIVE

Summary

Interpretation of the derivatives listed in the text seems to indicate the role of two factors in determining the category of word-formation – a category of grammatical and lexical real significance. The activity of both factors varies. In general, the unit participated in the formation of lexical meaning, the importance of word formation is a parallel with grammatical parameters. Erode the parallelism occurs when the real significance derivative becomes the primary stimulator of categorial meaning.

Iryda Grek-Pabisowa, Małgorzata Ostrówka

**ZAKRES WPŁYWÓW OBCYCH WE WSPÓŁCZESNEJ POLSZCZYŹNIE
PÓŁNOCNOKRESOWEJ. WPŁYWY LITEWSKIE**

Streszczenie

Artykuł został oparty na materiale (ponad 220 publikacji naukowych z ostatnich 85 lat) przygotowywanego do druku *Słownika mówionej Polszczyzny północnokresowej*. Współcześnie polszczyzną

posługuje się większość ludności polskiej na pięciu obszarach za wschodnią granicą Rzeczypospolitej, czyli na Białorusi Wschodniej i Zachodniej, Litwie Wileńskiej i Kowieńskiej oraz na Łotwie (głównie Łatgalia). Z materiału słownikowego (ponad 12 000 haseł) wyekscerpowanych zostało nieco ponad 350 jednostek leksykalnych zaadaptowanych do polskiego systemu gramatycznego. Z prac okresu międzywojennego oraz tekstów pochodzących od wileńskich repatriantów wynotowano 154 lituanizmy, czyli 44% całości. Najwięcej – 80% pożyczek – pochodzi z Wileńszczyzny, 40% z Kowieńszczyzny, 14% z terenów Białorusi, pojedyncze przykłady z Łotwy; 23% (80 słów) występuje jednocześnie na Litwie Wileńskiej i Kowieńskiej. Tylko 25 leksemów (zapożyczeń najdawniejszych) występuje jednocześnie na całym omawianym obszarze – są to określenia z zakresu rolnictwa i gospodarstwa wiejskiego – *świreń/świron* ‘spichrz’, *torp* ‘sąsiek’, *kul* ‘snop’, *dyrwan* ‘trawiasty ugór’, *gil* ‘giez’, *żagary* ‘suche gałęzie, chrust’, *szakal* ‘patyk’ i inne. W późniejszym okresie zanotowano i zapożyczenia dotyczące cech psychicznych i fizycznych człowieka, terminologii urzędowej i administracyjnej, nazw fizjograficznych oraz wiele lituanizmów niezaadaptowanych (nazwy z zakresu szkolnictwa, nowa infrastruktura wiejska, wyrazy pomocnicze stosowane w wypowiedzi – *bet* ‘ale’, *jo* ‘tak’, *kod* ‘gdy’). Liczniejsze cytaty i kalki językowe w nowszym materiale są skutkiem coraz bardziej powszechnego bilingwizmu polsko-litewskiego.

RANGE OF FOREIGN INFLUENCES IN THE POLISH LANGUAGE OF NORTHERN BORDERLAND. LITHUANIAN INFLUENCES

Summary

The article is based on the material (more than 220 scientific publications over the last 85 years) prepared for print of the Dictionary of Spoken Polish Language of Northern Borderland. Polish language is currently used by majority of Polish people in 5 areas behind the eastern border of the Republic of Poland, i.e. Eastern and Western Belarus, Vilnius and Kaunas Lithuania and in Latvia (mainly Latgale). The authors could excerpt from the lexical material slightly more than 350 lexical units adopted to the Polish grammatical system. 154 words of Lithuanian origin, i.e. 44% of the whole were recorded from inter-war works and texts which came from Vilnius repatriates. The most – 80% of borrowings come from the Vilnius district, 40% – from the Kaunas district, 14% – from the territory of Belarus, single examples – from Latvia, 23% (80 words) exist at the same time in Vilnius and Kaunas Lithuania. Only 25 lexemes (the oldest borrowings) appear simultaneously in the whole discussed area – these are terms connected with agriculture and farming – *świreń/świron* ‘a granary’, *torp* ‘a mow’, *kul* ‘a sheaf’, *dyrwan* ‘a grassy fallow’, *gil* ‘a gadfly’, *żagary* ‘dry brushwood’, *szakal* ‘a stick’. Borrowings connected with human mental and physical features, official and administrative terminology, physiographic names as well as numerous words of Lithuanian origin unadopted (names connected with education, new rural infrastructure, auxiliary words used in utterances: *bet* ‘but’, *jo* ‘yes’, *kod* ‘when’) were recorded in the later period. More frequent quotes and calques in the newer material are the result of more and more popular Polish – Lithuanian bilingualism.

Martina Kopecká

GATUNKOWA I STYLOWA KLASYFIKACJA POLONIZMÓW W OKRESIE PRZEDLITERACKIM JĘZYKA SŁOWACKIEGO

Streszczenie

Gatunkowa i stylowa klasyfikacja polonizmów w okresie przedliterackim języka słowackiego potwierdza założenie, że język polski był w tym okresie językiem komunikacji pisemnej na teryto-

rium Słowacji. Polonizmy są z punktu widzenia autorki zapożyczeniami leksykalnymi w tekstach polskich i słowackich autorów, które były napisane w ramach stosunków gospodarczych i społeczno-kulturalnych między Słowakami i Polakami zwłaszcza od XVI w. Jednak te zapożyczenia leksykalne z różnych względów pozalingwistycznych nie weszły do zasobu słownictwa języka słowackiego i nie miały ważniejszego znaczenia w okresie przedliterackim ani literackim.

GENRE AND STYLE DIVISION OF POLONISMS IN THE PRE-LITERARY PERIOD OF THE SLOVAK LANGUAGE

Summary

Genre and style division of Polonisms in the pre-literary period of the Slovak language confirms our view that in the pre-literary period Polish was mainly the language of written communication in our territory. We consider Polonisms as lexical means included in texts written by Polish and Slovak authors during the period of economical and sociocultural relationships between the Slovaks and the Poles mainly since the 16th century. However, these lexical borrowings did not represent a vital part of the Slovak vocabulary in the pre-literary period and also do not represent this part of the Slovak vocabulary in the literary period of the Slovak language.

Lesia Korol

OSOBLIWOŚCI POLSZCZYZNY UCZNIÓW SZKÓŁ POLSKICH WE LWOWIE (NA TLE NORMY OGÓLNOPOLSKIEJ)

Streszczenie

W artykule pokazane zostały osobliwości gramatyczne – składniowe oraz fleksyjne – w polszczyźnie uczniów pochodzenia polskiego, którzy uczą się w dwóch lwowskich szkołach z polskim językiem wykładowym. Osobliwości te bada się w odniesieniu do normy ogólnopolskiej, szczególną uwagę zwraca się na zjawiska gramatyczne podtrzymywane interferencją języka ukraińskiego. Do najbardziej typowych odstępstw od normy należą m.in. wahania i zmiany rodzaju rzeczowników, wskutek czego dochodzi do zmiany paradygmatu deklinacyjnego, użycie niewłaściwych form fleksyjnych, utrwalenie kalk składniowych z języka ukraińskiego i rosyjskiego (związki zgody między podmiotem a orzeczeniem, inna rekcja czasowników, niewłaściwy szyk wyrazów w zdaniu).

Lesya Korol

PARTICULARITIES OF POLISH LANGUAGE OF STUDENTS OF LVIV SCHOOLS WITH THE POLISH LANGUAGE OF TEACHING (IN COMPARISON OF STANDARD POLISH LANGUAGE)

Summary

The article demonstrates typical grammatical particularities (syntactic and inflectional) in Polish speaking students of Polish origin who attend two schools in Lviv with schooling in Polish.

These peculiarities are examined in relation to nationwide standards; special attention is paid to the phenomenon of grammatical sustained interference of the Ukrainian language. The most common deviations from the norm include: gender change of nouns, resulting a change in case paradigm,

improper use of grammatical forms, syntactical calk from Ukrainian and Russian language (case government between subject and predicate, different directorate of verbs, wrong order of words in a sentence) etc.

Alla Krawczuk

GRAMATYCZNA KATEGORIA RODZAJU W JĘZYKU POLSKIM I UKRAIŃSKIM: PARALELE I KONTRASTY A GLOTTODYDAKTYKA

Streszczenie

W artykule została poddana analizie kategoria rodzaju. Przedstawiono terminologię na jej określenie oraz kryteria wyróżniania poszczególnych rodzajów w polskiej i ukraińskiej literaturze naukowej, w tym w gramatykach akademickich obu języków, a także osobliwości realizacji tej kategorii w języku polskim i ukraińskim. Dokonano krótkiego przeglądu dyskusyjnych zagadnień związanych z kategorią rodzaju, przede wszystkim tych, z którymi może się zetknąć ukraiński student polonistyki, zestawiając odpowiednie zagadnienia teoretyczne w językoznawstwie polskim i ukraińskim. Zbadano, jakie osobliwości realizacji kategorii rodzaju w języku polskim – na tle ukraińskiego – rzutują na popełnianie najczęstszych błędów językowych w polszczyźnie przez osoby z pierwszym językiem ukraińskim, pokazano typy tych błędów, stwierdzono, że część z nich ma charakter trwały i jest trudna do wyplenienia wskutek ich głębszego podłoża kognitywnego – odmiennej kategoryzacji świata poprzez środki gramatyczne kategorii rodzaju w języku polskim i ukraińskim.

Alla Kravchuk

GRAMMAR CATEGORY OF GENDER IN POLISH AND UKRAINIAN: PARALLELS, CONTRASTS AND LANGUAGE EDUCATION

Summary

Category of gender is analyzed in the article. The author presents the terminology designating category of gender and criteria for distinguishing genders in Polish and Ukrainian scientific literature, including university grammars of both languages, as well as the peculiarities in realization of this category in Polish and Ukrainian. The article is a short review of debatable issues concerning category of gender. Attention is paid to the issues that a Ukrainian student can encounter comparing theoretical issues in Polish and Ukrainian linguistics. The author studied the peculiarities in realization of category of gender in the Polish language, compared with Ukrainian, that impinge on making the most common language errors in the Polish language of people whose first language is Ukrainian. The types of errors are shown. The study shows that some of them are permanent and difficult to eradicate due to their deeper cognitive basis – different categorization of the world through grammatical means of the category of gender in Polish and Ukrainian.

Barbara Kudra, Andrzej Kudra

**O TZW. APODYKTYCZNYCH FIGURACH KONCEPTUALNYCH W
DYSKURSIE POLITYCZNYM NA PRZYKŁADZIE JĘZYKA KAMPANII
WYBORCZEJ DO PARLAMENTU W ROKU 2011**

Streszczenie

Można wyróżnić komunikację deliberatywną i apodyktyczną. Wydawać się może, że stoją one na przeciwległych biegunach. Autorzy artykułu, analizując dyskurs polityczny, patrzą z perspektywy konceptualnej, z której każdy rodzaj komunikowania ma charakter apodyktyczny. Jednym z narzędzi komunikacji apodyktycznej są figury konceptualne, takie jak figury walki, agresji, ingracji, uników, kamuflażu itp.

**ON THE SO CALLED AUTHORITARIAN CONCEPTUAL FIGURES
IN POLITICAL DISCOURSE BASED ON THE LANGUAGE USED
IN THE 2011 PARLIAMENTARY ELECTIONS CAMPAIGNS**

Summary

We might differentiate the deliberation and authoritarian communication. It might appear that they stand at the opposite ends. The authors of the article through the analysis of the political discussions look from the conceptual perspective, from which any kind of communication is authoritarian in its character. On of the tools of the authoritarian communication are the conceptual figures, such as the figures of martial art, aggression, ingratiation, equivocation, camouflage, etc. Confusing names of 'eyelids', 'eyelashes' and 'eyebrows' in Slavonic dialects

Kristine Kunicka

JAKA JESTEŚ, GWARO DYNEBURSKA?

Streszczenie

W artykule przedstawiono wybrane cechy języka najstarszego pokolenia Polaków mieszkających w dawnym inflanckim mieście Dyneburg – dzisiaj łotewskim Daugavpils. Według danych statystycznych spisu ludności, w 2000 r. Dyneburg, drugie co do wielkości łotewskie miasto, zamieszkiwało 17 209 Polaków, którzy tworzyli prawie trzecią część całej Polonii łotewskiej (28,9%). Informatorami byli jeden mężczyzna i sześć kobiet w wieku od 71 do 85 lat. W celu uzyskania materiału autorka posługiwała się metodą swobodnych wywiadów oraz techniką wywiadu autobiograficznego, co pozwoliło uzyskać również informacje o pochodzeniu, życiu i używanych językach. Analiza nagrań doprowadziła do wniosku, że język używany przez dyneburskich Polaków jest swoistą mieszkanką idiolektów języka ogólnopolskiego z naleciałościami archaicznymi i cechami charakterystycznymi dla polszczyzny północnokresowej oraz idiolektów polszczyzny północnokresowej, w których objawiają się jakościowo i ilościowo zróżnicowane, przypisywane tej odmianie cechy językowe.

THE TRACES OF THE DYNEBURG DIALECT

Summary

The aim of this article is to present chosen traces of the language spoken by the eldest generation of Poles, living in the old Infantian city Dyneburg – today Latvian Daugavpils. According to the data of the Population Census, in year 2000 Dyneburg, the second largest Latvian city, was inhabited by 17 209 Poles, who formed almost one third of all Latvian Poles (28.9%). Our informants are one male and six females aged 71 to 85 years. The material was obtained using methods of unstructured and autobiographical interview, which enabled the author to acquire information on descent, life and languages of the informants. The analysis of recordings allows to conclude that the language used by local Poles can be described as a specific blend of standard Polish idiolects with archaic and northern-peripheral Polish elements, and northern-peripheral idiolects with a quantitative and qualitative diversity of traces, attributed to the dialect.

Tomasz Kurdyła

KILKA UWAG O KATEGORYZACJI SŁOWOTWÓRCZEJ W JĘZYKU WSPÓLCZESNEJ WSI NA TLE POLSZCZYZNY OGÓLNEJ

Streszczenie

W artykule podjęto próbę określenia swoistości funkcjonalno-kategorialnych formantów w słowotwórstwie ludowym. Są one wykrywane na podstawie parafraz, które konstruuje się na podstawie definicji i komentarzy użytkowników języka. Odrębności kategorialne słowotwórstwa ludowego dotyczą większej lub mniejszej produktywności kategorialnej formantów i żywotności poszczególnych kategorii i podkategorii słowotwórczych. Polegają one także na innej klasyfikacji kategorialnej pewnych derywatów, a więc na zaliczaniu formacji wspólnych polszczyźnie ludowej i ogólnej do różnych kategorii słowotwórczych; przejawem tej tendencji są również wewnętrzne przesunięcia kategorialne.

A FEW REMARKS ABOUT WORD FORMATION CATEGORIZATION IN TODAY'S VILLAGE LANGUAGE AGAINST GENERAL POLISH

Summary

This paper presents the attempt of determining specific function and category features of formants in contemporary folk word formation. They are found on the basis of paraphrases, constructed by means of definitions and comments of language users. The category distinctions of folk word formation concerns bigger or smaller category productivity of formants and liveliness of particular word formative categories and subcategories. They also consist in different category classification of some derivatives which means to include formation of common to folk and general Polish to different word formation categories. The manifestation of this tendency can also be internal category movements.

Olga Makarowa

**ODZWIERCIEDLENIE UKRAIŃSKO-POLSKICH KONTAKTÓW
JĘZYKOWYCH W OWRUCKIEJ KSIĘDZE GRODZKIEJ Z 1678 R.**

Streszczenie

Księgi sądowe z Ukrainy Prawobrzeżnej z drugiej połowy XVII w., pisane w języku polskim, stanowią ważny dokument rozwoju i funkcjonowania polszczyzny na tym terenie. Dokumenty kancelaryjne, spisane często z wypowiedzi osób biorących udział w procesie, utrwalały żywy język tego czasu. W porównaniu z zabytkami innych stylów tego okresu księgi sądowe w mniejszym stopniu podlegały redagowaniu według istniejącego uzusu językowego. Mimo wielu podobieństw do ksiąg z terenów Polski etnicznej ich język odzwierciedlał specyfikę kresową, związaną z wpływami ukraińskimi. Niniejszy artykuł ma na celu pokazanie tej specyfiki na przykładzie polszczyzny owruckiej księgi grodzkiej z 1678 r. Przeprowadzona analiza pozwala na wskazanie osobliwości grafii (mylenie liter, brak uregulowania w wykorzystaniu poszczególnych grafemów), wydzielenie cech fonetycznych i morfologicznych zapożyczonych z języka ukraińskiego oraz cech archaicznych polskich, podtrzymywanych wpływem ukraińskim, a także pożyczek leksykalnych i semantycznych.

**THE REFLECTION OF UKRAINIAN-POLISH LANGUAGE CONTACTS
IN OVRUCH PROVINCIAL BOOK (1678)**

Summary

The governmental books of Right-bank Ukraine from the second half of the 17th century written in Polish are an important document of the development and functioning of the Polish language on that territory. Some clerical documents, written after people who took part in each lawsuit, were fixing the living spoken language of that period. Comparing with the monuments of the other styles from the 16th–17th century, the judicial books were the least underwent editing according to the language usage. Despite a lot of similarities with the books from the ethnic Poland, the language of judicial books reflects the borderland specificity connected with the Ukrainian influences. The goal of the present article is to show this specificity by the example of Polish of the Ovruch provincial book (1678). The linguistic analyses permits to describe the differential graphical features, such as confusing letters and the lack of regulations in some graphemes use; to characterize the phonetic and morphological features, borrowed from the Ukrainian language system, and the archaic Polish features, supported by the Ukrainian influence; to sign out the lexical and semantic borrowings.

Renata Marciniak-Firadza

**WARIANTYWNÓŚĆ GWAROWYCH FORMACJI
SŁOWOTWÓRCZYCH NA PRZYKŁADZIE NAZW OSOBOWYCH
WYKONAWCÓW CZYNNOŚCI**

Streszczenie

Tematem artykułu są warianty słowotwórcze nazw osobowych wykonawców czynności, czyli derywaty: 1) o wspólnym znaczeniu słowotwórczym, pełniące tę samą funkcję semantyczną; 2) utworzone od tej samej podstawy słowotwórczej, 3) utworzone za pomocą różnych formantów o tej samej funkcji, np. *czyszczacz* – *czyszczak* – *czyszczarz* ‘ten, kto czyści, tj. kastruje zwierzęta’.

Zostały omówione zarówno formacje tworzące zwarte zasięgi występowania, np. *chwalus – chwalisz, krzykacz – krzyczek – krzykała – krzykun*, jak i nietworzące zwartych obszarów występowania, utworzone od tej samej podstawy, różniące się formantami, np. *folarz – folownik – folusz – folusznik* ‘ten, kto foluje sukno’. Obok wariantowości na poziomie dialektalnym zanotowano przykłady wariantowości wewnątrzgwarowej, np. *siewca – siewacz – siewak – siewnik – siewarz*, a nawet idiolektalnej, np. *dójka – dojarka*.

Rozbudowana wariantowość słotwórcza nazw osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego jest wynikiem przede wszystkim wzajemnego oddziaływania na siebie gwar należących do różnych obszarów dialektalnych, a także oddziaływania języka ogólnopolskiego. Nie bez znaczenia jest również dynamika przemian kulturowych i cywilizacyjnych dokonująca się na współczesnej wsi.

VARIANTIVITY OF DIALECTAL MORPHOLOGICAL FORMATIONS IN ACTOR NAMES

Summary

The paper discusses morphological variants of names used to refer to individuals that perform actions (actors), i.e. derivatives: 1) that share morphological meaning and semantic function; 2) that are created with the same stem; 3) that are created with different affixes that have the same function, e.g. *czyszczacz – czyszczak – czyszczarz* ‘ten, kto czyści, tj. kastruje, zwierzęta’ [a person who cleans, i.e. castrates animals]. The paper analyses formations that are more closely related, e.g. *chwalus – chwalisz, krzykacz – krzyczek – krzykała – krzykim*, as well as formations created with the same stems but having different affixes, e.g. *folarz – folownik – folusz – folusznik* ‘ten, kto foluje sukno’ [a person who fulfs cloth]. In addition to dialectal variantivity, instances of intradialectal variantivity have been identified, e.g. *siewca – siewacz – siewak – siewnik – siewarz*, as well as idiolectal variantivity, e.g. *dójka – dojarka*.

The complex morphological variantivity of actor names in the dialects of the Małopolska-Mazowsze (Lesser Poland-Mazovia) linguistic borderland is chiefly the effect of the dialects from different regions influencing one another but it is also influenced by the general Polish language. Another factor is the dynamism of cultural and civilisational transformations in the contemporary countryside.

Oksana Nika

ANTONI RADZIWIŁOWSKI I ROZWÓJ UKRAIŃSKICH KAZAŃ XVII W.

Streszczenie

W artykule zostały przedstawione aktualne problemy badań ukraińskich kazań barokowych w XVII w.: okres rozwoju gatunku i stylu języka wpływów, poznawczo-komunikacyjna specyfika gatunku oratorsko-kaznodziejskiego, nowe wymagania co do kazań barokowych, synteza grecko-bizantyjskiej tradycji z polskim wpływem.

Autorka oparła swoje studium na ukraińskich rękopiśmiennych zbiorach kazań z pierwszej połowy XVII w., które powstały pod wpływem polskim. Akcentuje koncepcyjne i strukturalne właściwości tych kazań, zmiany językowe (orzeczenie narzędnikowe, szyk słów według łacińsko-polskiego wzoru). Rozwój łacińsko-polskich kazań charakteryzuje na podstawie kazań A. Radziwiłowskiego, przedstawiciela ukraińskiej szkoły oratorsko-kaznodziejskiej z drugiej połowy XVII w. W artykule przeprowadzono porównanie słownictwa i konstrukcji składniowych A. Radziwiłowskiego z wykorzystywanym przez niego polskojęzycznym *Gościncem* F. Dziłowskiego, wykazano specyfikę funkcjonowania „tekstu w tekście”.

ANTONI RADIVILOVCKY AND THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN
SERMON OF THE 17th CENTURY

Summary

The article defines the topical issues of research of Ukrainian baroque sermon of the 17th century, especially periods of development, genre and style and language influences, the cognitive and communicative specific of the oratorical-preaching genre and new requirements for baroque sermon, the synthesis of Greek-Byzantine traditions with Polish influence, the relationship of Kazannya with the Teaching Gospels and controversy.

Ukrainian manuscript sermons collections of the first half of the 17th century, arising under Polish influence are introduced in the scientific circulation. Emphasis on conceptual and structural characteristics of these sermons, language changes (instrumental predicative, word order after the Latin-Polish model).

The development of Latin-Polish sermon is refined on the material of Kazannya by A. Radivilovsky, one of the representatives of the Ukrainian oratorical-preaching school of the second half of the 17th century. The article compared the concepts used by A. Radivilovsky from *Gift* by F. Dzilovsky (written in Polish), demonstrated the features of functioning "text in the text".

Halina Pelcowa

**SŁOWNICTWO GWAROWE A SŁOWNICTWO LUDOWE – SPOSÓB
PREZENTACJI I INTERPRETACJI MATERIAŁU**

Streszczenie

Przedmiotem rozważań jest funkcjonowanie słownictwa gwarowego i słownictwa ludowego w rzeczywistości wiejskiej, z możliwością specyfikacji obu grup leksyki oraz formami prezentacji i interpretacji materiału w słownikach, atlasach i monografiach gwarowych. Stawiane przez dialektologów pytanie o słownictwo ludowe sprowadza się w zasadzie do dwóch sposobów jego rozumienia: 1) utożsamianie słownictwa ludowego z gwarowym i używanie wymiennie; 2) sygnowanie określeniem ludowy całego zasobu leksyki wiejskiej, bez specyfikacji gwarowy : niegwarowy. Przyjęte w artykule stanowisko Karola Dejny, zaliczającego do słownictwa ludowego każdy wyraz zapisanej mowy chłopskiej, pozwala na włączenie do badań dialektologicznych różnych aspektów językowego obrazu świata współczesnej wsi, realizowanych zarówno przez słownictwo gwarowe, jak i ogólnopolskie.

**DIALECTOLOGICAL LEXIS VERSUS FOLK LEXIS – A WAY OF PRESENTING
AND INTERPRETING THE MATERIAL**

Summary

The text focuses on the functioning of dialectal and folk lexis in rural reality with the possibility to specify both groups of lexis and forms of interpretation of the material in dictionaries, atlases and dialectal monographies. A question about dialectal lexis posed by dialectologists actually boils down to two ways of understanding the term: 1. equating folk lexis with dialectal one and using them interchangeably; 2. applying the label 'folk' to the whole inventory of rural lexis without the division into dialectal and non-dialectal. The approach adopted in the article is the one of Karol Dejna. Accord-

ing to it, folk lexis encompasses every transcribed word of peasant speech extending dialectological research onto various aspects of the linguistic picture of the contemporary countryside transmitted both by dialectal and Poland-wide lexis.

Agnieszka Piel

OBECNOŚĆ DAWNEJ LEKSYKI W POLSKIEJ FRAZEOLOGII

Streszczenie

Jedną z właściwości frazeologii jest „przechowywanie” różnorodnych izolowanych elementów języka, w tym „staroci” leksykalnych, np. *na zabój, śmiać się do rozpuku, obrócić coś na nice*. Właśnie związkom frazeologicznym zawierającym archaiczną leksykę autorka poświęciła w artykule uwagę. Próbowała znaleźć czynniki decydujące o specyfice tego typu połączeń oraz ustalić przyczyny ich stabilizacji w języku.

Można wskazać różne powody obecności w dzisiejszej polszczyźnie frazeologizmów z dawną leksyką, np. ich krótka forma (*insza inoszość*); współfunkcjonowanie z derywatami od frazeologicznymi (*doszczętny – do szczętu*); wpisanie archaizmów w produktywne modele słowotwórcze (*to dla kogoś, to komuś nie pierwszyzna*); nacechowanie stylistyczne (*szlag by to trafil!*); „wspieranie semantyczne” – element archaiczny mieści się w kilku jednostkach wyrazowych (*po wsze czasy, ze wszech miar*); ogólniejsze niż w dawniej znaczenie (*dostać lupnia*). One także zadecydowały o ich specyficznym charakterze. Czasem jednak trudno ustalić, która z przyczyn wywarła większy wpływ na stabilizację charakteryzowanych związków.

THE PRESENCE OF OLD LEXIS IN THE POLISH PHRASEOLOGY

Summary

One of the phraseological properties is the “storage” of various isolated language elements, also such lexical “antiquities” as eg.: *na zabój, śmiać się do rozpuku, obrócić coś na nice*. It is these phraseological units containing the archaic lexis that I have chosen to undergo a meticulous analysis. I have tried to find the factors which decide about the peculiarity of such collocations and I have also ventured to establish the causes of their stabilization in the language.

One can give various reasons for the presence of the phraseological units with old lexis in today’s Polish language eg.: their brevity value (*insza inoszość*); cofunctioning with compositional phraseological derivatives (*doszczętny – do szczętu*); the implementation of the archaic lexical units in the productive word formation models (*to dla kogoś, komuś nie pierwszyzna*); the stylistic emphasis (*szlag by to trafil!*); the “semantic assistance” – an archaic element is contained within several lexical units (*po wsze czasy, ze wszech miar*); a more general meaning than in the old times (*dostać lupnia*). These reasons have led to their peculiar character. Sometimes, however, it is difficult to establish which of the reasons have exerted more powerful influence leading to the final stabilization of the characterized collocations.

Tatsiana Ramza

NIEKTÓRE WŁAŚCIWOŚCI FONETYCZNE BIAŁORUSKIEGO JĘZYKA POTOCZNEGO (SAMOGŁOSKI NIEAKCENTOWANE)

Streszczenie

W artykule poruszone zostało zagadnienie aktualnego stanu białoruskiego języka potocznego. Dokonano analizy pojęć „norma” i „uzus”, którymi różnica między w białoruskim językoznawstwie jest mało czytelna, co wynika głównie z przyczyn pozalingwistycznych. Źródłem publikacji jest język potoczny używany w komunikacji codziennej przez filologów. Analiza została oparta na nagraniach rozmów o różnej tematyce. Jako materiał empiryczny do obserwacji nieakcentowanych wokalizmów posłużyła grupa wyrazów (*няма, няхай, не, мяне, цябе, цяпер*), które stanowią część spośród dwustu wyrazów najczęściej używanych w języku białoruskim.

Analiza wykorzystania tych wyrazów w spontanicznej mowie filologów stwierdzić o równoległe funkcjonowaniu wyrazów z *я*-formą i *i*-formą. Można sądzić, że obydwie formy stanowią uzus białoruskiego języka potocznego. Występowanie *i*-formy w tych wyrazach znajduje uwarunkowanie w specyfice artykulacyjnej samogłoski 'a, występującej po spółgłoskach miękkich w pozycji nieakcentowanej i o obecności takich form w białoruskich gwarach.

SOME PHONETIC FEATURES OF BELARUSIAN COLLOQUIAL LANGUAGE (UNSTRESSED VOWELS)

Summary

In this article we are concerned with the current state of Belarusian colloquial language, whereby we draw special attention to the concepts of (language) “norm” and (language) “usage”. In Belarusian linguistics, the differences between the latter two concepts often becomes blurred which usually happens due to extralinguistic reasons. The object of the analysis is the spontaneous, casual language of linguists (university teachers and researchers) who use Belarusian language in everyday communication. Dialogues on different topics were recorded on tape and later transcribed. A specific group of words (*няма, няхай, не, мяне, цябе, цяпер*), being among the two hundred most frequent words of Belarusian, has been chosen as empirical basis for the observation of unstressed vocalism.

The analysis of the usage of these words in the spontaneous casual speech of linguists allows to conclude that, along with *я*-forms, there equally occur *i*-forms. We assume that both forms form the language “usage” of spontaneous Belarusian. The [p]revalence of *i*-forms in these words is due to the articulatory specifics of the sound 'a after soft consonants in unstressed position and the presence of such forms in Belarusian dialects.

Agnieszka Raszevska-Klimas

CZY MOŻEMY MÓWIĆ O HOMONIMII ANTROPONIMICZNEJ?

Streszczenie

Analiza homonimicznych utożsamień nazewniczych wyrasta z gruntu apelatywnego. Zastosowana w badaniach nad homonimią apelatywną terminologia i metodologia tylko częściowo może być wykorzystana w analizowaniu zjawisk językowych związanych z homonimią proprią. Wynika to z różnic między nomen appellativum a nomen proprium. Homonimię nazewniczą należy badać w płaszczyźnie diachronicznej, z uwzględnieniem w miarę możliwości daty powstania danej

nazwy własnej, zasobu leksykalnego polszczyzny, a także procesów derywacyjnych i mechanizmów powoływania nazw własnych, które uaktywniają się wraz z rozwojem polszczyzny. Należy także rozważyć chronię, jako zasadę interpretacyjną. Odpowiedź na pytanie postawione w tytule artykułu możliwa będzie po dokładnym przeanalizowaniu materiału nazewniczego pod kątem językowych i kulturowych mechanizmów ustalania się homonimii antroponimicznej.

CAN WE SAY ABOUT ANTROPONYMIC HOMONIMY?

Summary

The analysis of homonymic naming identifications is based on an appellative ground. The terminology and methodology used in the research on appellative homonymy can be only partly used in the analysis of linguistic phenomena associated with proprial homonymy, which is the result of the differences between *nomen appellativum* and *nomen proprium*. Naming homonymy ought to be studied on the diachronic plane, taking into account the dates of the particular proper name creation, the Polish language lexical supply as well as derivational processes and the formation mechanisms of proper names which become active with the development of the Polish language. Chrony should be also considered as an interpretation rule. The answer to the question asked in the title of the article will be possible after a thorough analysis of the naming material with regard to linguistic and cultural mechanisms of antroponymic homonymy formation.

Jerzy Reichan

ODCZASOWNIKOWE DERYWATY Z FORMANTEM *-ĘGA* W FUNKCJI SUBIEKTÓW CZYNNOŚCI, PROCESÓW I STANÓW W GWARACH POLSKICH

Streszczenie

Władysław Cyran w książce *Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich*, wydanej w roku 1977, omawia pewną liczbę formacji z formantem *-ęga* (30 derywatów). W niniejszym artykule autor uzupełnia listę tego typu formacji (ich pełna liczba wynosi około 80) i wybiera spośród nich odczasownikowe derywaty w funkcji subiektów czynności, procesów i stanów (38 derywatów). Autor przedstawia ich słowotwórczą interpretację, lokalizację geograficzną i częstotliwość występowania.

THE VERBAL DERIVATIVES WITH THE FORMANT *-ĘGA* IN THE FUNCTION OF THE SUBJECTS OF THE ACTIVITIES, PROCESSES AND STATES IN THE POLISH DIALECTS

Summary

Władysław Cyran in his book „Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich” [The Word-formation Tendencies in Polish Dialects], edited in 1977, presented some formations with formant *-ęga* (30 derivatives). In the present article the author completes the list of such formations (their whole number amounts to 80), and chooses from them the verbal derivatives in the function of the subjects of the activities, processes and states (38 derivatives). The author presents their word-building interpretation, shows their geographical localization and the frequency of their occurrence.

Katarzyna Sicińska

**REALIZACJA SPÓŁGŁOSEK TYLNOJĘZYKOWYCH W POLSZCZYŹNIE
POŁUDNIOWOKRESOWEJ XVII–XVIII WIEKU
(NA MATERIALE EPISTOLARNYM)**

Streszczenie

Jedną z charakterystycznych cech polszczyzny południowokresowej, która do dziś nie znalazła jednoznacznego wyjaśnienia, jest palatalność spółgłosek tylnojęzykowych *k, g* przed *ę* oraz przed *e* wtórnego pochodzenia ($e < ę$) typu *ręke, w droęe, gęsty, kempa* oraz miękka wymowa grup *ęe, ęy* typu *muęe, ęiba, suęi*, a także hiperpoprawność wynikająca z tego typu wymowy. Na temat przyczyn zjawiska istnieją dwie zasadnicze hipotezy: pierwsza wskazuje na jego genezę rodzimą, mazowiecką, druga – na wpływ gwar ukraińskich. Prezentowany w artykule materiał językowy, pochodzący z tekstów epistolarnych XVII i XVIII w., powstałych na terenie dawnych Kresów Południowo-Wschodnich, został skonfrontowany z danymi pochodzącymi z innych źródeł południowokresowych, a jego analiza przemawia na korzyść tezy o wpływie ukraińskim.

**REALISATION OF DORSAL CONSONANTS IN THE POLISH
OF THE SOUTHERN BORDERLAND OF THE 17TH AND 18TH CENTURY
(BASED ON EPISTOLARY TEXTS)**

Summary

One of the distinctive features of the Polish of the Southern borderland which has not been unambiguously explicated is palatality of dorsal consonants *k, g* before *ę* and before *e* of secondary derivation ($e < ę$) as in *ręke, w droęe, gęsty, kempa*, as well as palatalised articulation of the *ęe, ęy* group, as in *muęe, ęiba, suęi*, together with hypercorrection resulting from this type of articulation. The phenomenon can be accounted for in two major ways. The first hypothesis is that its origin is domestic, Mazovian, and according to the second hypothesis it is the result of influences from Ukrainian dialects. The linguistic material presented in the paper, coming from epistolary texts produced in the 17th and 18th century in the former territory of South-Eastern borderland, was juxtaposed with data from other Southern borderland sources and the results point to the thesis about Ukrainian influences.

Zdzisława Staszewska

**SŁOWNICTWO GWAROWE DOTYCZĄCE MAŁŻEŃSTWA
W CENTRALNEJ POLSCE**

Streszczenie

Bogate i zróżnicowane pole leksykalno-frazeologiczne, w którego centrum znajduje się leksem *ślub*, dotyczy zarówno samej celebracji sakramentu małżeństwa, jak i związanej z nim obrzędowości. Wskazuje się tu na obecność w analizowanym kręgu tematycznym od dawna zdomowionych terminów chrześcijańskich, leksemów wspólnych dla omawianych gwar i języka ogólnopolskiego, zwracając jednocześnie uwagę na walory stylistyczne, wynikające niejednokrotnie z budowy słowotwórczej analizowanych form, ich wariantywność i zależność od wzorów obcych.

DIALECTAL VOCABULARY CONCERNING IN THE CENTRAL POLAND

Summary

Rich and varied lexical-phraseological field with the central token of *marriage* refers both to the celebration of marriage and rituals associated with marriage. In the subject field it is possible to indicate the presence of naturalised Christian terms and lexemes shared by presented in the article dialects and nation wide Polish language. Also the article draws attention to the stylistic qualities often resulting from the grammatical construction of analysed word's formation their variantivity and dependence on the foreign models.

Agnieszka Sygidus

**FRAZEOLOGIZMY BIBLIJNE
W REPORTAŻACH RYSZARDA KAPUŚCIŃSKIEGO**

Streszczenie

Artykuł ma na celu ujęcie frazeologizmów o proveniencji biblijnej, tzw. biblizmów, występujących w reportażach Ryszarda Kapuścińskiego. *Biblia*, oprócz mitologii, literatury, historii antycznej oraz arcydzieł literatury nowożytnej, jest jednym z głównych źródeł frazeologii europejskiej. Analizie poddanych zostało ok. 25 frazeologizmów, najpowszechniejszych i najczęściej występujących w tychże reportażach. Wśród wyekscerpowanych frazeologizmów biblijnych można wyróżnić zwroty, a więc połączenia o charakterze werbalnym, gdzie członem konstytutywnym jest czasownik, oraz połączenia o charakterze nominalnym, w których członem konstytutywnym jest rzeczownik – i te dominują. Występowanie frazeologizmów biblijnych u Kapuścińskiego jest zabiegiem stylizacyjnym, który nadaje jego reportażom charakter podniosły.

BIBLICAL IDIOMS IN REPORTAGES OF RYSZARD KAPUŚCIŃSKI

Summary

The aim of this article is presentation of idiomatic expressions of biblical provenance which occur in Ryszard Kapuściński's reportages. The *Bible* is one of the main sources of European idioms (the other are mythology, ancient and modern literature, ancient history). There were analysed about 25 most often occurring in those reportages idioms. There could be set apart: expressions, which means verbal combinations with constitutive verb element and nominal combinations with constitutive noun element. Occurring of biblical idioms in Kapuściński's reportages is a stylistic device which imparts a sense of gravity to them.

Jolanta Tambor

JĘZYKOWE WYRÓŻNIKI EMOCJONALNOŚCI W ETNOLEKCIE ŚLĄSKIM

Streszczenie

Artykuł dotyczy konieczności uporządkowania jednego z poziomów języka – leksyki – w kontekście dyskusji o uznaniu etnolektu śląskiego za język regionalny. Jest to poziom języka najtrudniejszy do znormalizowanego opisu, zwłaszcza gdy chodzi o leksykalne sposoby wyrażania emocji. Leksykę

należy uporządkować i opisać, by mogły powstawać kolejne teksty pisane po śląsku o różnym stopniu oficjalności i ogólności. Jest to szczególnie ważne z uwagi na publikacje dydaktyczne, w tym przede wszystkim śląskie elementarze – one są najostrej oceniane, bo zawsze są traktowane jako normatywne i normotwórcze.

Trudność opisu i niejednoznaczność aksjologiczna tego typu leksyki wynika z silnego związku ekspresywności z potocznością (która na dodatek ciągle wymyka się ścisłemu zdefiniowaniu), a teksty przeznaczone do użytku dydaktycznego nie mogą zawierać formuł uznanych za potoczne, kolokwialne, a tym bardziej za wulgarne. Wydzielenie elementów potocznych w przypadku etnolektu śląskiego, który dotąd był odmianą prawie wyłącznie mówioną, nie jest proste, mówioność i potoczność są bowiem nierozzerwalnie połączone. Dlatego najpilniejszym zadaniem przed powstaniem większej liczby śląskich publikacji dydaktycznych, a nawet popularnodydaktycznych, jest wydzielenie wśród śląskich formacji ekspresywnych tych, które należałoby lokować w niskich rejestrach potoczności, więc nienadających się do tego typu tekstów. Artykuł przynosi próbę wskazania trudności takowego opisu na przykładzie ekspresywnych apelatywnych nazw osób.

LINGUISTIC DIFFERENTIATIONS OF EMOTIONALITY IN SILESIAN ETHNOLECT

Summary

This article is about arrangement necessity of one of the language's levels – vocabulary – in the context of the discussion about acknowledgment of Silesian ethnolect as a regional language. This is the level of the language the most difficult to describe in regular way, especially when we consider lexical ways of expressing emotions. Vocabulary needs to be arranged and described, to be able to create next written texts on different levels of formality and generality in Silesian. It is crucial from the point of view of didactic publications, especially Silesian abc-books, which are the most severely graded, because they are treated as standard creating and norm building.

Description's difficulty and axiological unsynonymousness of that kind of vocabulary results from the connection between expressiveness and colloquiality (which additionally escapes precise definitions) and texts dedicated to the didactic use may not include forms considered as colloquial or even coarse. Separation of colloquial elements is not easy in Silesian dialect which up to now was almost only spoken, because oral and colloquial forms are inseparably connected. That is why the most urgent task, before more didactic and popular-didactic publications will be written, is to separate in Silesian dialect expressive forms which should be located in low registers of colloquiality, and in this way not suitable for those kinds of texts. This article is an attempt to show difficulties in such description based on appellative names of humans.

Katarzyna Węgorowska

UKRAINIZMY, BIAŁORUTENIZMY I LITUANIZMY W MAŁYM SŁOWNIKU WYRAZÓW OBCYCH MICHAŁA ARCTA Z 1911 ROKU

Streszczenie

1. Charakterystyka zapożyczeń leksykalnych (ukrainizmów, białorutenizmów, lituanizmów) utrwalonych w jednym z pierwszych słowników wyrazów obcych.

2. Przypomnienie znaczenia słownika M. Arcta w rodzimej leksykografii, a także faktu, że kontakty polszczyzny z językami sąsiednimi były od dawna obserwowane, badane, utrwalane przez popularyzatorów nauki wyczułonych na zmiany dokonujące się w języku polskim.

3. Ustalenie kręgów tematycznych uzupełnianych przez zapożyczenia „wschodnie” utrwalone w słowniku M. Arcta (np. nazwy fizjograficzne, nazwy pejoratywne/negatywne, nazwę tańca, nazwę jednostki monetarnej...).

UKRAINISMS, BYELORUTENISMS, LITHUANISMS IN MICHAŁ ARCT'S *MAŁY SŁOWNIK WYRAZÓW OBCYCH* PUBLISHED IN 1911

Summary

The draft is focused on the Ukrainisms, Byelorutenisms, Lithuanisms borrowings defined in a hundred-year-old dictionary by Michał Arct – one of the oldest Polish dictionaries of foreign words.

The linguistic reflections concerns: a) ukrainisms: *ataman, bajdak, balachon, bezholowie, braha, burzan, chaszcz, futor, hadiuka, harhara, harować, hołoble, hołubić, hołubiec, hołsz, homin, hoży, hramota, hulaszczy, hultaj, hurm, hurma, kacap, korowaj, kupala, kureń, kurzeń, kurhan, łoszak, łoszę, małż, muzyk, oczajdusza, oczeret, pantalyk, pereczoika, piernacz, pohybel, porohy, raby, trepak*; b) byelorutenisms: *ćwun, kałamaszka, odryna*; c) lithuanisms: *inkrutowiny, kurpie, litas, lit*; d) indirect borrowings: *czahary, czajka, czumak, czambuł, kucja, kutja, kniaź*.

Their characteristics supported by the linguistic-cultural findings permitted not only to highlight the evolution in usage of the borrowings from the Polish Eastern borderlands but also to indicate changes in the interpretation of the so-called ‘eastern’ foreign words preserved in Polish language.

Agnieszka Wierzbicka

MAGIA, WIERZENIA A GWAROWE OKREŚLENIA ROŚLIN

Streszczenie

W określeniach gwarowych roślin (funkcjonujących często na niewielkim obszarze) oddane są znamienne właściwości semantyczne. Są one zwykle odzwierciedleniem naiwnej interpretacji świata i ściśle wiążą się z uwarunkowaniami kulturowymi danej społeczności – przede wszystkim z wiarą i magią. W referacie przedstawione są powiązania nazewnictwa roślin z cechami mocno utrwalonymi w świadomości ludzi mieszkających na wsi, typowymi dla danego gatunku i kojarzonymi z różnym ich zastosowaniem.

RELATION BETWEEN DIALECTICAL NAMES OF PLANTS, MAGIC AND BELIEFS

Summary

Various semantic properties are presented in dialectical names of plants (usually when the names are functioning on a small area). Usually they are a reflection of a naive interpretation of world and they are closely connected with cultural conditioning of a community (especially with faith and magic). The report shows the connections between names of plants and their characteristic features fixed in the consciousness of people living in the countryside, typical to a species and recognised in connection to its various uses..

Władysław Wilczyński

UWAGI O JĘZYKU MATEMATYKI

Streszczenie

W artykule omówione zostały terminologie, symbolika oraz szczególne cechy języka publikacji matematycznych.

REMARKS ON MATHEMATICAL LANGUAGE

Summary

The article presents basic information concerning the language of mathematics including the language of propositional calculus. Special attention is paid to the origins of mathematical terminology as well as to differences between Polish and international terminology.

Edyta Winiarska

PRZYDATNOŚĆ KRYTERIUM MORFOLOGICZNEGO W KLASYFIKOWANIU MIKROTOPONIMÓW

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie zalet kryterium morfologicznego zaproponowanego przez profesora Karola Dejnę w artykule *Terenowe nazwy śląskie* z 1956 r., w klasyfikowaniu mikrotoponimów. Mikrotoponimy to nazwy małych obiektów, których zasięg funkcjonowania ogranicza się do lokalnych mikrowspólnot komunikatywnych. Reprezentują one tę kategorię nazewnictwa geograficznego, której głównym tworzywem jest słownictwo apelatywne. Każdy materiał toponomastyczny wymaga dostosowania kryteriów klasyfikacyjnych do zgromadzonego nazewnictwa. By dokonać dokładnej analizy danej nazwy, należy zastosować podział zarówno formalny, jak i semantyczny, a jeden z nich uczynić nadrzędnym wobec drugiego. Profesor Dejna klasyfikację oparł wyłącznie na kryterium historyczno-gramatycznym, dzięki czemu można dostosować podział znaczeniowy do konkretnego materiału badawczego. Wyróżnił dwie zasadnicze grupy: rzeczownikowe nazwy terenowe i nieurzędownikowane nazwy terenowe, a w ich obrębie wyróżnił pięć większych podgrup.

USEFULNESS OF THE MORPHOLOGICAL CRITERION IN CLASSIFYING MICROTOPYNYMS

Summary

The aim of the article is to outline advantages of morphological criterion proposed by professor Karol Dejna, in the article *Terenowe nazwy śląskie* written in 1956, used to classify microtoponyms. Microtoponyms are the names of small objects, whose range of functioning is limited to local communication communities in the micro scale. They represent a category of geographic nomenclature, whose main material is the appellation vocabulary. Each of the toponymic material requires adjustment of the criteria in classifying to the gathered nomenclature. In order to make a detailed analysis of a specific name, it is necessary to apply the formal division, as well as the semantic division, and make one of them superior in relation with the second one. Professor Karol Dejna based his classification

only on the historical-grammatical criterion, which gave the ability to conform the meaning division to the specific research material. He differentiated two basic groups: the nominal local nomenclature and the no nominal local nomenclature, within which he distinguished five main subgroups.

Bogusław Wyderka

ŚLĄSKOZNAWCZE PRACE KAROLA DEJNY

Streszczenie

Powojenną działalność naukową rozpoczyna Karol Dejna od badań pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku. Przedmiotem eksploracji i opisu stają się gwary laskie i gwary śląskie na terenie południowej Raciborszczyzny. Monumentalne dzieło zatytułowane *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski* składa się z dwóch części: atlasu, zawierającego 364 mapy przedstawiające zróżnicowanie fonetyczne, morfologiczne i leksykalne terenu, oraz z opisu monograficznego gwar. W artykule scharakteryzowanego podstawy metodologiczne i zawartość merytoryczną pracy. Omówiono tło społeczno-polityczne i naukowe badań, przedstawiono stanowiska badaczy polskich i czeskich dotyczące interpretacji gwar tego terenu jako gwar przejściowych pomiędzy językami polskim i czeskim. W konkluzji Karol Dejna stwierdza, że granicą języków polskiego i czeskiego jest o ile nie cały teren dialektu laskiego, to przynajmniej pas silnie przejściowych północno-wschodnich gwar laskich. W artykule przedstawiono także inne prace Karola Dejny poświęcone problematyce śląskiej, mianowicie z zakresu onomastyki.

KAROL DEJNA'S SILESIAN DIALECT RESEARCHES

Summary

Prof. Karol Dejna began his postwar research from examination of the Polish-Czech borderland in Silesia. The double focus of the scrutiny was Lach dialects and Silesian dialects of southern Racibórz County. The monumental work, entitled *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski* consists of two parts: an atlas containing 364 maps presenting phonological, morphological, and lexical diversity of the area; and monographic description of the dialects. Methodological foundations and contents of the work, have been characterised in the article. The socio-political and academical backgrounds have been discussed, and the stances of Polish and Czech researchers, concerning the interpretation of the dialects as transitional ones between Polish and Czech languages have been discussed as well. In the conclusion, Karol Dejna, stated that the boundary between Polish and Czech languages lies if not on the whole area of Lach dialect, then at least a zone of the strong transitional north-eastern Lach dialects. In this article the other Karol Dejna's works concerning Silesian issues, particularly in the onomastics field have also been discussed.

Rafał Zarębski

**SPOSOBY BADANIA WARTOŚCI STYLISTYCZNEJ AFIKSÓW OBCYCH
W PERSPEKTYWIE DIACHRONICZNEJ**

Streszczenie

W artykule podjęto próbę wskazania kryteriów, które mogą okazać się pomocne w trakcie badań nad wartością stylistyczną afiksów obcego pochodzenia i leksemów z tymi afiksami w historii języka polskiego. Do kryteriów tych należy zaliczyć: 1) zagadnienia związane z kompetencją językową (poczucie językowe użytkowników polszczyzny kolejnych etapów jej rozwoju i świadectwa tego poczucia oraz językowe poczucie współczesnych badaczy dawnej polszczyzny); 2) wnioskowanie o wartości stylistycznej poszczególnych leksemów na podstawie kwalifikatorów stylistycznych w słownikach rejestrujących leksykę kolejnych okresów, 3) analiza kontekstów, w jakie zostały wyposażone badane wyrazy w słownikach; 4) wnioski płynące z obserwacji produktywności poszczególnych afiksów w kolejnych okresach.

**THE METHODS OF STYLISTIC VALUE EVALUATION OF NON-NATIVE
PREFIXES IN THE DIACHRONIC PERSPECTIVE**

Summary

The article attempts to identify criteria which may be helpful in the course of research on the stylistic value of affixes of non-native origin and lexemes with these affixes in the history of the Polish language. These criteria include: 1) issues related to linguistic competence (a sense of language of the Polish language users in successive stages of its development and the evidence thereof, as well as the sense of language in contemporary scholars of Old Polish); 2) assessing the stylistic value of individual lexemes based on stylistic qualifiers in dictionaries recording the vocabulary of successive periods; 3) analysis of the contexts which the analyzed words were given in dictionaries; 4) conclusions based on observing the productivity of individual affixes in subsequent periods.